

Program prac konserwatorskich przy malowidle z 1972 roku w nawie oraz zachowawcza konserwacja ołtarzy bocznych w nawie i głównego w prezbiterium kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku (woj. podkarpackie)

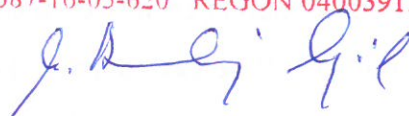
Zakłada się także wymianę poszycia dachowego oraz orynowania na dachu i wymianę okien kościoła.

Parafia Rzymskokatolicka

pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku
ul. Kościelna 4. tel. 134673017

38-524 BESKO

NIP 687-16-05-620 REGON 040039117

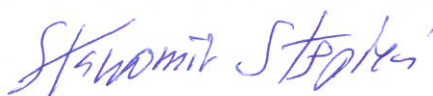
WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
z/s w Przemyślu - DELEGATURA w Krośnie
załącznik do pisma - postanowienia - decyzji
znak: K-1RN.5144.5.20.23 AB
data ...26.01.2023... podpis

Mgr Sławomir Stępień
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI

Ul. Ks. Bp. Bandurskiego 4/1 Tel. (12)266-27-43
31-515 Kraków T.kom. 602 747 267
email : ss@e.pl

Sławomir Stępień

ul. Ks. Bp. Bandurskiego 4/1 31-515 Kraków
NIP: 9441054751 REGON: 121192603
tel. 602 747 267 e-mail: ss@e.pl

Opracował: mgr Sławomir Stępień (styczeń 2023 r.)

Karta tytułowa

Identyfikacja obiektu przed konserwacją.

- Rodzaj: malowidło na ścianie południowej, północnej, wschodniej na deskach stropowych oraz parapecie chóru w nawie kościoła P.W. Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku.
- Czas powstania: 1972 r.
- Technika wykonania: farba klejowa i olejna.
- Użytkownik obiektu: Parafia Rzymskokatolicka w Besku.

Historia obiektu

Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego został wybudowany w 1755r. Zgodę na budowę wydał 14 stycznia 1755 r. król Polski August III przychylając się do prośby starosty sanockiego Jerzego Augusta Wandalina Mniszcha z Dukli zarazem marszałka nadwornego, koronnego i kasztelana krakowskiego. W 1755 r. kościół został konsekrowany przez ks. Bp. Wacława Sierakowskiego. W tym czasie kościół zyskał dekoracje malarską w stylu rokokowym w prezbiterium oraz w nawie. Z tego okresu pochodzą także ołtarze: ołtarz główny, dwa ołtarze boczne oraz chrzcielnica.

Wnętrze kościoła zostało ponownie pokryte polichromią w 1860 r. W latach 1972 i 1989 malowidła ścienne zostały poddane renowacji, która polegała na przemalowaniu w całości kompozycji. W rzeczywistości malowidła pochodzące z 1860 r. zostały niemal całkowicie usunięte. W latach 1972 i 1989 powstała nowa polichromia wykonana bezpośrednio na pozostałościach malowidła z 1860r. Malowidło to nawiązuje stylistycznie i kolorystycznie do malowidła z 1860r., jednak zostało wykonane na niskim poziomie artystycznym, co spowodowało całkowite utracenie charakteru malowidła z 1860r. Zmianę tą potwierdzają zdjęcia archiwalne z lat 30-tych oraz 40-tych XX w. oraz wykonane w 2016 r. odkrywki. W 2018 r. zostały odsłonięte malowidła z 2 połowy XVIII w. i 2 połowy XIX w. na ścianach północnej, południowej i wschodniej prezbiterium. Wtedy też została wykonana konserwacja techniczna tych malowideł. W 2019 r. wykonany został projekt aranżacji malarskiej wystroju malarskiego w prezbiterium kościoła. A w 2021 r. wykonano konserwację techniczną malowidła Trójcy świętej w prezbiterium, a w 2021 r. wykonano konserwację i rekonstrukcję baldachimu z

II poł. XVII w. na deskach stropowych nad ołtarzem głównym. W 2022 roku wykonano rekonstrukcję malowidła z II poł XVIII w. baldachim na deskach stropowych nad ołtarzem głównym w prezbiterium.

Opis formalno-stylistyczny

Malowidła znajdujące się w nawie kościoła pochodzą z 1972 r. Wykonana została na nowo aranżacja malarska malowidła z 1860 r. wykonanego przez Ignacego Sroczyńskiego. Stylistycznie i ikonograficznie malowidło obecne nawiązuje do tego z 1860r. Poziom artystyczny obecnego malowidła jest zapewne słabszy od tego z 1860r. (ślady tego malowidła widoczne są w odkrywkach). Malowidło obecne wykonano w technice farby klejowej (dolne partie lamperii wykonano farbą olejną). Nawa architektonicznie posiada dwie boczne nawy. Strop w nawie podtrzymywany jest dwoma szeregami kolumn z arkadkami. W sumie jest 8 kolumn. Dekoracja malarska stropu, ścian, filarów oraz chóru namalowana jest w stylu neogotyckim, z ornamentem stylizowanych pilastrów, łuków, sterczyn i maswerków. Partie dolne ścian namalowano w formie boniowania. Na stropie namalowano trzech dużych rozmiarów sceny figuralnych, wkomponowanych w bogatą bordiurę (ramy) z ornamentem w stylu neogotyckim. Najbliżej prezbiterium występuje scena „Najświętszej Maryji Panny”. W środkowej części stropu namalowano scenę „z Matką Boską i świętym Florianem”. Od strony chóru namalowano scenę „Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryji Panny”. Sceny namalowano w stylu akademickim z zachowaniem światłocienia. Na środku i końcu nawy przy prezbiterium występuje łuk tęczy z belką tęczową, całość polichromowana. Ściany w nawie pokryte są malowidłem w stylu architektury neogotyckiej, w którą wkomponowano figuralne postacie świętych (całopostaciowe, z atrybutami męki). Postacie namalowano w niszach w formie łuku, też w stylu neogotyckim. Przedstawiono następujących świętych:

- Święty Jan Chrzciciel z krzyżem,
- Święty Tomasz z włócznią,
- Święty Bartłomiej ze skórą,
- Święty Mateusz z aniołem,
- Święty Antonii z dzieciątkiem Jezus,
- Święty Maciej z siekierą,
- Święty Jakub z maczugą,

- Święta Rita z różą,
- Święty Maksymilian Kolbe,
- Święty Antoni Bosko.

Namalowano czterech anioły z atrybutami. Na łukach arkadkowych nad kolumnami namalowano także postacie świętych ewangelistów, w formie cało postaciowej:

- Świętego Marka,
- Świętego Mateusza,
- Świętego Łukasza,
- Świętego Jana.

Ponadto namalowano świętych patronów polskich: Świętego Stanisław i Kazimierza. Postacie są także wkomponowane w ornament architektoniczny w stylu neogotyckim. Kolumny posiadają dekorację w formie pilastrów z obramieniem. Ściany czołowe parapetu chóru wykonane zostały z desek z wyciętym ażurowym motywem. Całość parapetu chóru pokryta jest dekoracją malarską, także w stylu neogotyckim.

Dekoracja malarska występująca w nawie kościoła ograniczona jest w zasadzie do kilku kolorów. Pilastry, łuki, gzymsy namalowano w kolorze szaro-białym, bonia namalowane są w kolorze jasno-brązowo-różowym. Kontury linii namalowano na ciemno-brązowo, natomiast światła na biało (podkreślając iluzjonistycznie światłocień). Na ścianach występują także wykonane wcześniej odkrywki stratygraficzne z ukazaniem wcześniejszych warstw malarskich.

Stan zachowania

Malowidła zachowane są w bardzo złym stanie. Całość malowideł jest brudna, występują liczne przetarcia oraz ubytki warstwy malarskiej. W dużej części szczególnie w partiach stropu malowidło się łuszczy i pudruje, co wskazuje na brak spoiwa w użytych farbach. Widoczne są także ślady długotrwałego działania wody (zacieki), spowodowane nieszczelnym poszyciem dachowym (szczególnie widoczne jest to na stropach bocznych naw). Część desek oraz belek zrębowych zaatakowanych zostały przez drewnojady (widoczne ślady ich działalności). Deski na schodach na chór oraz podłoga chóru jest mocno osłabiona technicznie przez długotrwałe użytkowanie (też widoczne są ślady drewnojadów).

Wnioski i założenia konserwatorskie

Zakłada się wykonanie pełnej konserwacji technicznej i estetyczno-plastycznej malowidła z 1972 roku. Nie będzie wykonywane odkrywanie wcześniejszych malowideł w nawie. Zachowane zostaną jedynie odkrywki w partii Zacheuszy gdzie malowidło z wieku XVIII w. zostanie zakonserwowane. Pozostałe odkrywki zostaną zamalowane.

Techniczna konserwacja będzie polegała na wymianie zniszczonych desek i fragmentów belek zrębowych. Drewno zaatakowane przez drewnojady zostanie poddane impregnacji. Szczeliny między deskami na stropach zostaną uzupełnione wstawkami drewnianymi (listwami). Mniejsze ubytki drewna będą wypełnione kitem drzewnym. Malowidła po oczyszczeniu zostaną utrwalone i poddane zabiegowi dezynfekcji i dezynsekcji. Konserwacja estetyczno-plastyczna polegała będzie na wykonaniu punktowania malowidła oraz wykonaniu rekonstrukcji warstwy malarskiej, która uległa zniszczeniu. Konserwacja będzie wykonana z zachowaniem wcześniejszej kolorystyki oraz formy stylistycznej i ikonograficznej malowidła z 1972 roku. Do konserwacji malowideł zostaną użyte farby mineralne krzemianowo-wapienne firmy Keim. Farby te przypominają technicznie farby kazeinowe oraz klejowe, są także matowe.

Proponowany program prac konserwatorskich przy malowidle z 1972 roku w nawie oraz wymiana poszycia dachowego wraz z orywnowaniem kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku (woj. podkarpackie)

1. Oczyszczenie malowidła z brudu i kurzu (chemicznie i mechanicznie).
2. Wymiana zniszczonych belek zrębowych na ścianach oraz desek stropowych.
3. Utrwalenie oczyszczonego malowidła roztworem Paraloidu B-82 w alkoholu etylowym przez powlekanie pędzlem.
4. Impregnacja fragmentów belek zrębowych oraz desek stropowych zaatakowanych przez drewnojady preparatem Remmers Puholzverfestigung przez powlekanie pędzlem.
5. Wykonanie dezynfekcji i dezynsekcji malowidła przy użyciu preparatu Hyrolox.
6. Wykonanie wstawek drewnianych większych ubytków drewna (ścian i stropu).
7. Położenie kitów drzewnych w miejscach mniejszych ubytków drewna.
8. Odstonięcie Zacheusza z malowidłem z II poł. XVIII w. i wykonanie jego punktowania.
9. Położenie zaprawy wapienno-gruntującej firmy Keim w miejscach ubytków warstwy malarskiej oraz na kitach drzewnych.
10. Punktowanie oraz rekonstrukcja warstwy malarskiej malowidła z 1972 roku. Do punktowania i rekonstrukcji zostaną użyte farby mineralne krzemianowo-wapienne firmy Keim. Użyte zostaną także pigmenty firmy Tallens w spoiwie firmy Keim (punktowanie mniejszych fragmentów malowideł).
11. Zostaną wykonane także dodatkowe prace:
  - Wymiana zniszczonych desek na schodach na chór oraz odeskowania podłogi chóru.
  - Konserwacja zachowawcza trzech ołtarzy (głównego i dwóch bocznych). Konserwacja będzie polegała na oczyszczeniu z brudu całości stolarki oraz rzeźb.
  - Zakłada się ponadto uzupełnić mniejsze ubytki drewna wstawkami drewnianymi i kitem drzewnym, zostaną uzupełnione grunty oraz uzupełnione będą przetarcia i mniejsze ubytki złocień (złotem mineralnym).
  - Obrazy sztalugowe znajdujące się w ołtarzach zostaną oczyszczone z zabrudzeń oraz zostanie położony nowy werniks (damarowy).
12. Wymiana stolarki okiennej w nawie i prezbiuterium.

13. Ze względu na zły stan techniczny poszycia dachowego kościoła zakłada się całkowitą wymianę blachy oraz orynnowania. Do tego celu będzie użyta blacha stalowa ocynkowana. Jest to bardzo pilne, ponieważ obecne poszycie jest nieszczelne i może trwale uszkodzić znajdujące się malowidła ścienne i stropowe oraz ołtarzy w kościele.
14. Wykonanie dokumentacji opisowej, rysunkowej i fotograficznej przed, w trakcie i po konserwacji.
15. Postawienie rusztowania w nawie kościoła.

Parafia Rzymskokatolicka
pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Besku
ul. Kościelna 4. tel. 134673017
38-524 BESKO
NIP 687-16-05-620 REGON 040039117
J. R. G. G.

Sławomir Stępień
ul. Ks. Bp. Bandurskiego 4/1 31-515 Kraków
NIP: 9441054751 REGON: 121192603
tel. 602 747 267 e-mail: ss@e.pl

Mgr Sławomir Stępień
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI
Ul. Ks. Bp. Bandurskiego 4/1 31-515 Kraków
Tel. (12) 266-27-43
T.kom. 602 747 267
email : ss@e.pl

Sławomir Stępień